

**AKSIOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARIDA
FUQAROLIK MADANIYATI MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH**

N.Xudoyberganov

QDPI

Jahon oliy ta'lim tizimida bugungi kunda bo'lajak mutaxassislarni ta'lim - tarbiya jarayoniga aksiologik yondashuv asosida intellektual ma'naviy - axloqiy rivojlantirish ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot hamda madaniy - ma'rifiy hayotga barkamol insonlar qilib tarbiyalash bu yo'nalishda ularda fuqarolik madaniyatini xalq va millatning an'analarida, urf-odatlar, qadriyatlar mazmunini ifodalagan aksiologik yondashuv vositasidan foydalangan holda amalga oshirish bo'yicha fundamental tadqiqotlarga alohida e'tibor qaratilmoqda ayniqsa, Buyuk Britaniya, Germaniya, Fransiya, AQSh, Rossiya kabi mamlakatlarda oliy ta'lim tizimida, ta'lim oluvchilarning bilim olishi, bo'lajak kasbga hamda mehnatga tayyorlashning istiqbolli yo'nalishini aniqlash, bunda faoliyatga aksiologik, akmeologik, texnologik, muamoli-modulli yondashuvlarni tadbiq etish bo'yicha maqsadli ishlar amalga oshirilmoqda.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan barcha sohalaridagi islohotlar ham, avvalo, inson resursini takomillashtirishga, o'z bilimi, kuchi, intellektual salohiyatiga ishonadigan, xalq, millat, jamiyat manfaatini o'z manfaati xalqi manfaati bilan uyg'un holda ko'ra oladigan yuqori kasbiy mavqe va yuksak ma'naviyat egasi bo'lib, o'zida fuqarolik madaniyatini rivojlantirgan oliy ma'lumotli mutaxassislarni tayorlashga qaratilgan. Zero fuqarolik madaniyati - bu fuqarolik jamiyatining ijtimoiy - iqtisodiy va ma'naviy - siyosiy poydevori, huquqiy-marifiy tizim mukamalligining asosi sifatida, yosh avlodda intellektual - irodaviy sifatlarini sindiruvchi, Vatan, xalq, millat, oila oldidagi burch, ma'suliyat, majburiyatni teran anglashga o'rgatuvchi, fuqarolik ongi, tafakkuri e'tiqodiga ega qiluvchi falsafiy - pedagogik kategoriya hisoblaniladi. Shunga binoan, fuqarolik madaniyati shakllangan insonda aql - zakovat, mehr - oqibat, odob - axloq va madaniy xulq kabi insoniy fazilatlar yuksak darajada tarkib topgan bo'lib, u zamon ilm - fan texnikasi va uning ishlash texnologiyasini chuqur egallagan davr taraqqiyotiga muayyan darajada hissa qo'shish imkoniyatiga ega bo'lgan mutaxassisdir. Binobarin, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning: "Talim - tarbiya, ilm - fan, sog'liqni saqlash, madaniyat va san'at, sportni rivojlantirish masalalari, yoshlarimizning chuqur bilimga ega bo'lishi uchun chet tillarini va zamonaviy axborot kommunikatsion texnologiyalarini puxta egallashi doimiy ustuvor vazifamiz bo'lib qoladi"¹, -deb aytgan gaplari ham avvalo, yoshlarimizda fuqarolik madaniyati malakalarini rivojlantirish lozimligiga da'vat etadi. Ushbu da'vat talaba - yoshlarning ma'naviy barkamoligini ta'minlash, ular sog'ligini mustahkamlash, shaxs sifatida fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirish, ularni yuqori malakali mutaxassislar qilib tayorlash borasidagi ta'lim - tarbiya ishlarini yangicha yondashuvlar asosida tadqiqot ishlarini olib borish, bunda yosh pedagog kadrlarda kasbiy mahorat, kompetentlik, kreativlik malakalarni o'stirishga xizmat qiladigan o'quv -myetodik ishlanmalar, ko'rsatmalar, yo'riqnomalar yaratishni taqozo etadi.

Yosh avlodni har tomonlama, bar-kamol insonlar qilib tarbiyalash ularda fuqarolik his-tuyg'usi, fuqarolik madaniyati, fuqarolik tafakkuri va pozitsiyasini shakllantirish masalasi keng qamrovli halqda ko'p qirali masala hisoblanib, u jahon olimlari (horijiy mamlakatlar, MHDlari va respublikamizning faylasuf sotsiolog, huquqshunos, psixiolog, pedagog olimlarimizning ilmiy - izlanishlari va risolalarida, tadqiqot ishlarida muayyan darajada yoritilgan. Hususan masalaning shaxs, fuqarolik tarbiyasi nazariyasi va amaliyoti, yoshlarning fuqarolik madaniyati, mehnatkashlarning fuqarolik pozitsiyasi muammolari xorijlik olimlar G.Almond, S.Lekart, V.T.Shalamov, S.Verba, S.Xeller, E.Riyerdon va boshqalar tomonidan o'rganilib masalaning huquqiy, ijtimoiy, madaniy - ma'naviy, ruhiy tomonlari tadqiq qilinib, matbuotda yoritilgan. MHD

olimlari Y.M.Babasova, M.S.Kagan, Z.G.Apresiyani, V.A.Volovich, A.M.Bodalyov, A.S.Golzov, O.V.Omilikin, V.A.Razumnyi tomonidan masalaning falsafiy, sotsiologik, huquqiy xususiyatlari o'rganilgan bo'lsa, E.A.Kazayeva, O.K. Levbedova, M.V.Siulina, B.T.Lixachyov, Y.A.Aleksandrova, V.A.Slastyonin, V.A.Karakovskiy, V.V.Petrovskiy va boshqalar tomonidan o'quvchi – yoshlar va ijtimoiy tashkilotlar mutaxassislarida fuqarolik ongi, fuqaroviy faollik, fuqarolik tafakkuri hamda, fuqarolik madaniyati asoslarini, tarkib toptirishning pedagogik, psixologik, metodik jihatlarini tadqiq qilingan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tahriri ostidagi "Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan - eng oliy bahodir" (2018); O'zbekiston Respublikasi faylasuf, jamiyatshunos, huquqshunos olimlaridan M.Xayrullayev, S.Shermuhamedov, M.Boltayev, I.Jumaboyev, A.Jalilov, U.Muhammadiyev, Q.Jo'rayev, Sh.Yakubov, E.Yusupov, A.Qirg'isboyev, M.Abdullayev, M. Abdullayeva, A.Ibrohimov, N.Jo'rayev, M.Sharifxo'jayev, J.To'lanov, A.Saidov va boshqalar tomonidan fuqarolik tuyg'usi hamda madaniyat so'ziining ijtimoiy – madaniy, falsafiy, huquqiy, sosiolog iqtisodiy mexanizmlari tadqiq qilinib, monografiya, darslik, o'quv qo'llanmalar nashr qilingan.

Muammoning pedagogik asoslari xisoblangan barkamol avlod tarbiyasining axloqiy madaniyat, ma'naviy madaniyat, huquqiy madaniyat, iqtisodiy madaniyat, ekologik madaniyatga oid jihatlarini U.Mahkamov, O.Musurmonova, M.Usmonboyeva, M.Mamanazarov, E.Turdiqulovlar tomonidan o'rganilgan hamda muammoning o'quvchi – yoshlar, talabalar va ma'naviyatini shakllantirish, ma'naviy – axloqiy va komil inson tarbiyasi, ekologik va axloqiy, estetik hamda milliy tarbiyaga oid jihatlarini M.Maxmudova, Sh.Olimov, S.Nishonova, M.Hoshimova, Safar Ochil, M.Xalilova, Z.Ismoilova, M.Quronov, hamda N.Ortiqovlarning ilmiy tadqiqot hamda pedagogik – psixologik yo'nalishdagi ishlarida kuzatish mumkin.

O'rganilgan tahlil qilingan adabiyotlar, tadqiqot ishlarni umumlashtirib aytish mumkinki, respublikamiz, MDH mamlakatlari pedagog olimlari tomonidan oliy ma'lumotli mutaxassislarni kasbiy, kasbiy – shaxsiy, kasbiy kompetentlik, fuqarolik madaniyati, fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish muammosi bilan aloqador bo'lgan ilmiy tadqiqot ishlari olib borilgan bo'lsada, bo'lajak boshlang'ich o'qituvchilarda aksiologik yondashuv asosida fuqarolik madaniyati malakalarini rivojlantirishning zamonaviy mexanizmlari ishlab chiqish holati maxsus tadqiqot sifatida tadqiq qilinmagan, hamda fuqarolik madaniyati malakalarini rivojlantirishdagi dinamik o'zgarishlarini aniq belgilovchi pedagogik paradigmalar ishlab chiqilmagan. Bu hol bizni tadqiqot ishimizning mavzusini "Aksiologik yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich ta'lim sinfi o'qituvchilarida fuqarolik madaniyati malakalarini rivojlantirish" deb nomlashga da'vat etdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoyev. Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. T. O'zbekiston. 2017-y.
2. O'zbekiston Respublikasining "Talim to'g'risida"gi Qonuni 2020-yil 24-sentabr.
3. O'Q.Tolipov, M.Usmonxo'jayeva "Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari" T-"FAN" 2006-yil.
4. J.G'.Yo'ldoshev, F.Yo'ldosheva, G.Yo'ldosheva "Interfaol talim -sifat kafolati" Toshkent-2008-yil.
5. Mustaqil talim — talim samaradorligini oshirish omili. "Xalq talimi" jurnali. 1997 T.
6. Raxmankulova N., Mirzanazarova S. DIDAKTIK OYINLAR-BILISHGA QIZIQISHNI UYGOTISH VOSITASI //International journal of conference series on education and social sciences (Online). – 2022. – T. 2. – №. 1.
7. Rakhmonkulova N. K. The Importance of Solving Mathematical Problems in Primary Grades //International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology.
8. Rahmankulova N. X. Formation of a Scientific Worldview in Children of Primary School Age //World of Science: Journal on Modern Research Methodologies. – 2023. – T. 2. – №. 3. – S. 41-46.